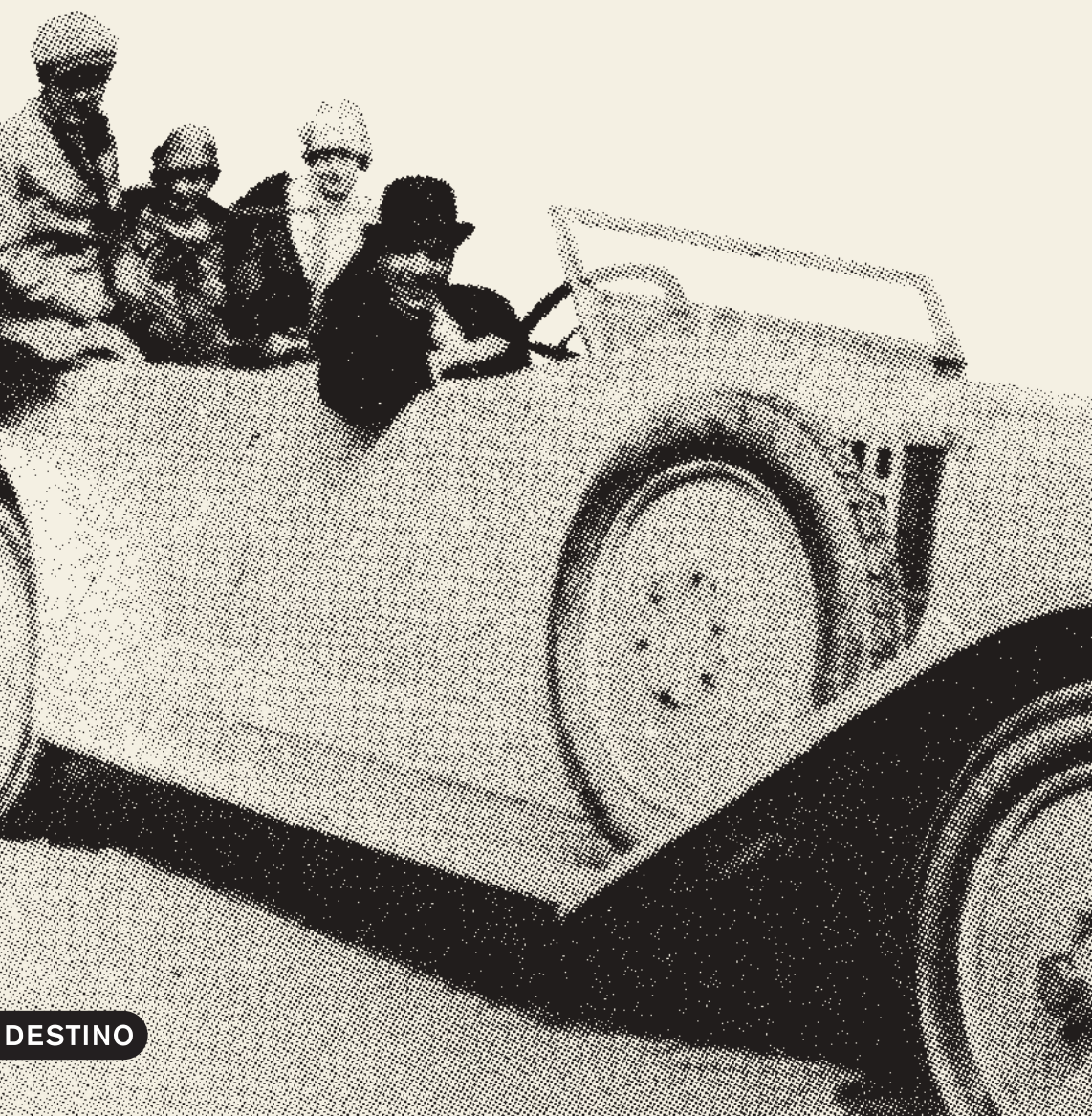

Josep Pla

Coses vistes

1920-1925

Edició de Maria-Arboç Terrades

DESTINO

Josep Pla

Coses vistes

1920-1925

Edició de Maria-Arboç Terrades
Apèndix de Jordi Cornudella

Edicions Destino

Obra publicada amb la col·laboració del Departament de Cultura
i de la Institució de les Lletres Catalanes

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

**Institució
de les Lletres
Catalanes**

© Hereus de Josep Pla, 1981
© de l'edició: Maria-Arboç Terrades, 2025
© de l'apèndix: Jordi Cornudella, 2025
© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S.A.U. / Destino, 2021
Av. Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona

Primera edició: juny del 2025
ISBN: 978-84-19734-25-9
Dipòsit legal: B. 9.131-2025
Fotocomposició: Moelmo, S.C.P.

Imprès a Catalunya

Taula

Nota a l'edició, <i>per Maria-Arboç Terrades</i>	11
--	----

COSES VISTES

1920-1925

Quatre paraules	17
-----------------	----

Homes i paisatges

Pintura de Palamós feta per un meu avantpassat	21
Tardor a Calella de Palafrugell	27
Història de Gervasi	31
Pluja a Calella de Palafrugell	37
Història de Pardal	41
Calella pel gener	45
L'esperit de l'Empordà	47
Un esperit passat de moda	51
Geografia	55
Història de Carrau	59
Sardanes	65

Girona	69
Records de la caserna	73
Diumenge de convalescència	79
Montjuïc	83
Ramon de Montjuïc	87

Intermezzo

La cuina catalana	95
Sobre la nostra cuina, encara	99

Capítols de novella

Una casa de dispeses	105
Barcelona vista per un ballarí	111
Necrologia a distància d'un home jove	119
La tarda del barret fort	125
145, boulevard Saint-Michel, París	133
L'afer de la pensió Urània	139
El meu pas per <i>Las Noticias</i>	151
Un àngel	155
La vida del jugador	163
Mauzi, el gat d'En Xammar	173

Retrats

Gabriel Alomar	179
Joan Estelrich	181
Josep Carner	185
Ventura Gassol	189
Martínez Ferrando	191
Lluís Nicolau d'Olwer	195
Alexandre Plana	199

Carles Rahola	203
Joan Sacs	207
Josep Maria de Sagarra	209
Eugeni Xammar	211
Pompeu Fabra	215
Carles Riba	217
Jaume Piquet	221
F. Camps Margarit	225
Manolo	227
Josep Maria Junoy	231
Maurras	235
Francesc Pujols	239
Autoretrat	243

Apèndix

Biografies dels textos, <i>per Jordi Cornudella</i>	245
---	-----

Pintura de Palamós feta per un meu avantpassat

Una persona seriosa, preocupada de les coses que realment tenen importància, no sent altre desig, en començar a escriure, que cercar, en el cercle de les persones més pròximes, aquelles coses que presentades al públic poden fer efecte i alhora donar una consideració al que les explica. He mirat per tots els racons familiars, he regirat el meu arbre genealògic, he interrogat els vells i els joves i he trobat ben poca cosa. Evidentment, a casa, el que hi sobra és grisor. A cap dels meus avantpassats se li va ocórrer d'ésser un heroi o un gran home. No tindria res d'estrany que jo patís d'aquesta poca empenta dels meus avis. El cas és que si hagués trobat tan sols un barret vermell o unes calces brodades, ara tindria una satisfacció que en aquests moments em seria necessària i una consideració que ajudaria a guanyar-me les simpaties dels crítics.

L'engruna de títol que he trobat és això. El més que se'n pot dir és que és una cosa que no val la pena.

L'altre dia, regirant papers, em caigué a les mans la col·lecció d'un vell diari, *El Eco Bisbalense*, aquest diari que té la tara d'haver, mantes vegades, parlat malament del seu conciutadà el pintor Benet Mercader. Segons aquest *Eco*, el pintor Mercader «vivía abarraganado en Barcelona, como si sobre los preceptos del Decálogo hubiera pasado con ímpetu arrollador el

término de la prescripción de las fincas rústicas». A la collecció hi vaig trobar un article descriptiu que degué passar desapercebut, escrit per un oncle meu de segon grau, home molt pintoresc que fou còmic, tingué de diverses distingides dames diversos fills naturals, que emigrà a l'Amèrica, on hi arribà a tenir un gran negoci d'adobs, i que morí boig i pobre a un hospital de la vila lliure d'Hamburg. Aquest honorable avantpassat feu un viatge aquí cap allà a 1880 i va descriure amb un article llis i planer, que contrasta amb la pedanteria, l'afectació i el gust de palla que tenen les descripcions de l'època, la vila de Palamós tal com l'havia deixada l'any 1855.

Moltes vegades m'he demanat: ¿per què aquest oncle que no era literat, que si escriví aquests quatre mots fou ben bé perquè Déu va voler, la primera i única vegada que s'encarà amb una quartilla, parla de Palamós que per ell era una cosa estranya i no descriu Calella de Palafrugell que és el seu poble? Contestar aquesta pregunta no ha pas estat una estèril preocupació de nebot sinó que m'ha allargat els coneixements familiars, lo qual sempre és útil, i els marítims, cosa agradable. Les conclusions a què he arribat són però més substància de tesi doctoral que no pas de llibre que pot llegir tothom i per això no les dono a la publicitat. Puc dir només que és molt probable que si aquest meu oncle hagués escrit tan solament dos articles, hauria dedicat el segon a Calella.

L'únic que va escriure heus-el aquí. És molt objectiu i no està pas malament.

«L'any 1855, Palamós era una població plena d'encant. Ara, ja ha començat de perdre caràcter. Amb el temps, les fàbriques i l'activitat del moll que es deurà construir ho esborran tot.

»En aquella època, era una població de mariners i navegants, de petits industrials i botiguers, rica i molt neta. S'assemblava a qualsevol població de la mar de Gènova. Feia olor de menta

si us giràveu del cantó de la terra, i de marisc si us encaràveu amb la mar. Del meu temps sortiren de Palamós dues o tres expedicions a pescar el coral de les Açores i de Cap Verd i això donà molta vida. Aquesta indústria està avui en mans de bus-sos grecs que naveguen en xabecs destartalats, pirategen i fan el bandararra.

»La badia de Palamós, en el fons de la qual es troba el po-ble, m'ha semblat sempre d'una gran elegància. Això alguns amics m'ho han discutit però sempre els he deixat dir. Llavors el poble tenia poc perímetre i s'apinyava sobre un massís de roques. Per unes rampes es baixava a la mar. Des de la platja es veien un miler de finestres, finestretes i lluernes que semblaven nius penjats a les parets blanques.

»Davant de la població hi havia una mena d'esplanada de ro-ques que entrava a dins de la mar i al capdavall una escullera esclovellada i aixafada, rosegada de les ones. En aquesta es-cullera hi havia sempre fondejat algun bergantí. Al final de tot s'alçava un pal molt alt rematat per una argolla que servia per subjectar una llanterna de miner. A la nit la llanterna s'encenia i donava una llum roja, dèbil, plena de teranyines. A les nits d'hi-vern, el vent feia tremolar la llanterna i de vegades treia un llam-pec agut que punxava com una agulla.

»A l'esplanada hi havia cinc o sis tavernes de mala mort, afu-mades i greixoses. Es venia l'orxata de murri i la canya sense rebaixar. Exteriorment tenien un aire miserable i esquitxat però a dins m'hi trobava bé. M'agradava sobretot un bergantinet mi-núscul que penjava del sostre rogenc d'una taverna, pintat de blanc i negre, en el qual no hi mancava res. La persona més im-portant d'aquell barri era la Rossa, una dona alta, quadrada, pàl·lida com una morta, que bevia la canya com si fos aigua. La Rossa ratonejava pel moll, fumava mig caliquenyo darrere els bocois i s'entenia amb els embarcats. La Rossa portava unes mit-ges amb unes ratlles roges, sabia tres o quatre cançons de la seva

època però no podia cantar perquè sempre tenia la boca seca. A la Rossa ningú no l'havia vista mai borratxa i el notari de Palamós, que portava una capa plena de foradincs i tenia fama de nigromàntic, deia que el fetge d'aquella dona devia ésser soluble en l'alcohol.

»Els carrers de la població eren molt estrets, empedrats amb palets de riera, les cases eren amples i una mica fosques, amb terrat. En els capvespres d'istiu, la gent sortia als terrats a orejar-se, es veien noies amb vestits clars i se sentia cridòria de criatures. Era molt entretingut, en aquella hora extàtica i encantada, veure volar els coloms d'un tal senyor Marquès. El colomar era, amb el campanar, la punta més alta del poble. De vegades, al triangle de coloms del senyor Marquès s'hi barrejaven gavines i alguna oreneta darrerenga. Sovint alguna gavina es desprenia del cercle i es deixava caure, planejant, sobre les aigües mortes del port.

»En aquella hora, Palamós tenia un aire de cosa llunyana i colonial, d'una sensualitat complexa i torçada. Sempre em semblava que un capvespre d'aquells podria tenir una sentada amb la senyora de l'apotecari, que tenia uns ulls plens de foc, o amb la filla del duaner. A la nit se sentia el panteix voluptuós, una mica fatigat, del mar i, si era molt calma, el cruixir dels caps de fondeig dels bergantins. Les nits de lluna, Palamós semblava una cosa irreal i fantàstica suspesa sobre la mar.

»Moltes tardes anava a la plaça. El mur de la població que donava a mar era com una geniva i la plaça feia com el buidat de la geniva. De la plaça es veia tot el panorama de la badia. Hi passava moltes hores mortes, encantat. A l'horitzó de ponent, entre fums, es veia el cap de Tossa, d'un color de vinagre, i, dins de la badia, la platja d'Aro, que era com una pinzellada de color de safrà sobre el verd espès i moll dels pins, un roquisser en el qual bullia l'escuma, i la torre Valentina, antiga torre de senyals. Després, la terra s'enfonsava en una vall plena de pins que arribaven fins a la banda de tramuntana de Palamós. Entre els

pins i les primeres cases hi havia uns horts amb quatre llegums i una figuera.

»Em distreia molt mirant el moviment del petit port. A l'esplanada hi havia sempre alguna barca trabucada, amb les costelles a l'aire. Sentia el picar dels mestres d'aixa i veia com traficaven amb una olla de quitrà que treia una fumerola. També em distreia el veure els descarregadors, els carros, els cavalls i els carrabiners. Quan sortia o entrava algun bergantí o alguna goleta era un esdeveniment. A la plaça es formava una colla que discutia la maniobra i posava el comentari. Llavors era molt jove i em semblava que tot aquell joc de veles i de cordes i de banderes era un prodigi.

»Moltes vegades, rodolant pel món, m'he recordat de Palamós i de la vida tranquil·la i plàcida dels seus habitants. Sovint, essent sol i desesperat per la mala cara que prenien els meus negocis, em mossegava els punys pensant en la gent d'aquí, que no sembla sinó que treballa per tenir fam, té fam per poder menjar, menja per fer l'amor reposadament a la dona i fa l'amor per tenir net el cap i les entranyes. M'he mossegat els punys, he vist que era un ximple, un il·lús i un ignorant, però han passat els anys i no he tingut cura...».

Això diu i així acaba l'article del meu avantpassat. Aquest article és la cosa de més pes que trobo en la meva genealogia gris i vulgar.